

विषय कोड : ००६

HSEB-GRADE XII

2072 (2015)

अनिवार्य नेपाली

विद्यार्थीहरूले सकेसम्म आफ्नै शब्दमा उत्तर दिनुपर्नेछ। दायाँ किनारामा दिइएको अङ्कले पूर्णाङ्क जनाउँदछ।

समय : ३ घण्टा

पूर्णाङ्क :- १००

उत्तीर्णाङ्क :- ३५

१. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनु होस् :

क) उच्चारण स्थान र प्रयत्नका आधारमा तलका वर्णहरूलाई चिनाउनु होस् :

घ, छ, ब, यू, ह।

ख) तल दिइएका शब्दको अक्षर संरचना लेखी अक्षर सङ्ख्या समेत देखाउनु होस् :

काम, शोषण, टेलिभिजन, पञ्चरत्न, उपनिवेशवाद।

२. शुद्ध गरी पुनर्लेखन गर्नु होस् :

दुनियामा कोही पनि मित्र हुँदैनन् सबै शत्रु सबै बैरी नै हुन्छन्। कसले भन्छ अकारण नै कोहि शत्रु हुँदैन माने, अकारण कोही कसको शत्रु हुँदैन तर भगडा को निहुँ कति सजिलै पाइन्छ।

३. तलको अनुच्छेदमा रेखाङ्कन गरिएका पदहरूको शब्दवर्ग पहिचान गरी लेख्नु होस् :

हातखुट्टा बलियो भएपछि काम भनेको सधैं पाइन्छ बा ! तर छोराछोरीका निम्ति बाबु सधैं पाइ रहिन्छ। बाको सेवा गर्न प्रापछि त्यस्ता काम लाख आउँछन्।

४. तलको अनुच्छेदबाट दुई दुई वटा तत्सम र तद्भव शब्द खोजी लेख्नु होस् :

असारमा रोपेर मङ्सिर महिनामा अन्नका रुपमा धान घरमा भित्र्याउँदा कृषकहरू हर्षले गद्गद भएका देखिन्छन्।

५. कुनै दुई प्रश्नको उत्तर दिनु होस् :

क) तलको अनुच्छेदबाट तिन वटा उपसर्ग व्युत्पन्न शब्द र तिन वटा प्रत्यय व्युत्पन्न शब्द पहिचान गरी लेख्नु होस् :

संविधान सभाको मुख्य दायित्व लोकतान्त्रिक संविधान निर्माण गरी मुलुकलाई सङ्क्रमणबाट मुक्त गराउनु नै हो। निर्वाचनमा जनताले विश्वास गरेका राजनीतिक दलहरूले जनमतको उपेक्षा नगरी समयमै काम सम्पन्न गरेर आर्थिक क्रान्तिद्वारा नेपाली जनताको मन जित्नु जरुरी छ।

ख) तलको अनुच्छेदबाट तिन वटा समस्त शब्द र तिन वटा द्वित्व शब्द खोजी समस्त शब्दलाई विग्रह गर्नु होस् र द्वित्व शब्दमा दोहोरिएको अंश छुट्ट्याउनु होस् :

गाउँठाउँमा बसेपछि कर्तव्यनिष्ठ भई समय समयमा समाजका असहायहरूको हकहितमा लाग्ने सोचाइ राखेर सबैका सुखदुःखमा सरिक हुने कृष्ण राय सार्वजनिक सभा समारोहमा भल्याकभुलुक मात्र देखा पर्थे। गाउँदेखि टाढाटाढासम्म ख्याति कमाएका यस्ता महापुरुषलाई

क्रमशः

००६

(२)

घर बाहिर भेटदा चौतारोमा उभिएर गाउँलेहरूले अदबसँग स्वागत गर्थे किनभने कृष्ण रायमा गाउँलेहरू देवताकै भक्तको पाउँथे ।

ग) तलको अनुच्छेदबाट छ वटा सन्धियुक्त व्युत्पन्न शब्द पहिचान गरी तिनको सन्धि विच्छेद गर्नु होस् :

मनमोहक रमणीय हिमाल, पहाड, नदीनाला, वन्यजन्तु आदिले गर्दा नेपाल विदेशी पर्यटकहरूका लागि आकर्षक गन्तव्य बन्न पुगेको छ । खास गरी सूर्यको झलमल किरण पर्ने बित्तिकै जगमग हुने नेपालका गर्गहनाका रुपमा रहेका हिमाच्छादित शिखरहरू टलक्क टलक्केको देखा पर्यटकहरू स्वदेश फर्कन नै भुल्छन् होला भन्दा खासै अत्युक्ति हुँदैन ।

६. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनु होस् :

क) तलको अनुच्छेदका वाक्यहरूलाई आवश्यक सुधार सहित पुलिङ्ग भए स्त्रीलिङ्ग र स्त्रीलिङ्ग भए पुलिङ्गमा परिवर्तन गर्नु होस् :

ऊ विदेशमा बस्दै आएको छ । उसले त्यहाँ राम्रो आम्दानी हुने काम फेला पारेको छ । उसकी बहिनी पनि विदेशमै बस्छे । ऊ त्यहाँ विद्यावारिधि गर्दै छे । उसले पढाइ सकेर स्वदेश फर्कने सोचाइ बनाएकी छ ।

ख) तलको अनुच्छेदका वाक्यहरूलाई आवश्यक सुधार सहित इच्छार्थमा परिवर्तन गर्नु होस् :
नेपालको चाँडै उन्नति हुन्छ । युवाहरूले स्वदेशमै काम पाउँछन् । जलविद्युत्को विकासमा देशले ठुलो फड्को मार्छ । नेपालीहरूलाई लोडसेडिङको समस्याले पिरोल्दैन । नेपालीहरू सुखी जीवन बिताउँछन् ।

७. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनु होस् :

क) तलको अनुच्छेदमा रेखाङ्कन गरिएका पदहरूको कारक पहिचान गरी लेख्नु होस् :
शिवरात्रिका दिन पशुपतिमा धेरै मानिसहरू शिवको दर्शन गर्न आएका थिए । पुजालाई ल्याएको फुल हातमा लिएर उभिएका मानिसहरूको पङ्क्ति गौशालादेखि मन्दिरसम्म देखिन्थ्यो । त्यहाँ कोही मानिस मोबाइलबाट कुराकानी गरि रहेका देखिन्थे भने कोही चाँहि भक्तजनलाई ठग्ने दाउमा पनि थिए । त्यहाँ प्रहरीहरूले गँजडीहरूलाई डन्डाले हिकार्जुदै लखेटेको दृश्य पनि देखिन्थ्यो । केही सङ्घसंस्थाले श्रद्धालुहरूलाई निःशुल्क पिउने पानीको व्यवस्था पनि मिलाएका थिए ।

ख) तलको अनुच्छेदका वाक्यलाई सङ्गति मिलाई पुनर्लेखन गर्नु होस् :

मेरो भाउजू बैङ्कमा काम गर्नुहुन्छ । उनले व्यवस्थापनमा स्नातकोत्तर गरेकी छन् । उहाँका दुई जना साथी पनि बैङ्कमै काम गर्छ । ठुलो दिदीले भाउजूका ती दुई जना साथीलाई राम्ररी चिन्छ । दिनभर कार्यालयको काममा व्यस्त हुने भएकाले भाउजूलाई घरका सबैले सहयोग गरेको छ । सबैको माया र सहयोग पाएकामा भाउजू मक्ख छ ।

८. कुनै दुई प्रश्नको उत्तर दिनु होस् :

२×४=८

क) तलका सरल वाक्यहरूबाट चार वटा जटिल वाक्य बनाउनु होस् :

पूर्णिमाले लोकसेवा पास गरी । उसले सरकारी नोकरी पाई । उसको पढाइ राम्रो थियो ।

क्रमशः

(३)

००६

ऊ सफल हुँदै गई । उसको आम्दानी राम्रो छ । उसको परिवार राम्ररी चलेको छ ।
ऊ दिनरात काम गर्छ । ऊ कहिल्यै थाकेँ भन्दैन ।

ख) तलको अनुच्छेदका वाक्यहरूलाई करण भए अकरण र अकरण भए करणमा परिवर्तन गर्नु होस् :

पेम्बाको जीवन सुखी छ । उसले दुःखकष्ट भेलेको छैन । उसको बाल्यकाल पनि सुखद थियो । उसले दुःखको अनुभव गरेन । उसले अरुलाई सहयोग गर्न सकेको छ । उसले अरुबाट सहयोग लिनु परेको छैन । अहिलेसम्म उसको जीवन सुखमा बितेको छ । उसले आफ्नो भविष्यको चिन्ता लिनु परेको छैन ।

ग) तलका वाक्यहरूलाई एउटै वाक्यमा संश्लेषण गर्नु होस् :

तराईमा प्रशस्त मात्रामा अन्नबाली उब्जन्छ । तराईको माटो ज्यादै उर्वर छ । तराईमा सिँचाइको उचित व्यवस्था छ । तराई नेपालको अन्न भण्डार हो ।

तलका अनुच्छेदहरू पढी सोधिएका प्रश्नहरूको उत्तर दिनु होस् :

१०

पानीमा फोहोर कसिङ्गर मिसियो भने प्रदूषित हुन्छ र हाम्रा लागि उपयोग गर्न उपयुक्त हुँदैन । पानी प्रदूषित हुनुमा धेरै कारणहरू हुन सक्छन् ।

हुन त सबभन्दा शुद्ध पानी वर्षाको मान्न सकिन्छ । जुन बेला बादल चिसिएर पानी बन्छ त्यस बेला पानी शुद्ध हुन्छ तर जब पानी आकाशबाट खस्न थाल्छ तब हावामा रहेका धुलाका कणहरू र ग्याँसहरूसँग सम्पर्कमा आएर पानी दूषित हुन थाल्छ । खास गरेर उद्योगहरूबाट धुवाँ धेरै फालिने ठाउँमा पानी धुवाँका कणहरूसँग मिसिएर तेजाब बन्छ र अम्लीय वर्षा हुन्छ । अम्लीय वर्षाको पानी निर्मल देखिन्छ तर यसमा माछा लगायत अन्य जीवहरू भने बाँच्न सक्दैनन् ।

अव्यवस्थित ढङ्गद्वारा ढल फाल्नाले पनि पानी प्रदूषित हुन्छ भन्ने कुराको उदाहरणका रूपमा काठमाडौँ वरपर बग्ने टुकुचा, विष्णुमती र बागमती खोलाहरूमा बगेको पानीमा नै देख्न सकिन्छ । ढल निकासले गर्दा प्रदूषित भएको पानीमा रोगका कीटाणुहरू व्यापक रूपमा फस्टाउने गर्दछन् । साथै त्यस्तो पानीमा भारहरू उम्रिए पनि पानीमा रहने माछा र अन्य जीवहरू नष्ट हुन्छन् ।

खेतबारीबाट बग्ने रासायनिक मल, कल कारखानाबाट बग्ने रासायनिक भोल एवम् सडक र बस बिसौनीहरूबाट बग्ने रासायनिक पदार्थहरू मिसिएको भलले पनि पानी प्रदूषित हुन्छ । रासायनिक पदार्थहरू मिसिएको पानी स्वास्थ्यका लागि हानिकारक हुन्छ । कल कारखानाबाट रासायनिक भोलहरू उपचार गरेर फाल्नु पर्दा खर्च लाग्न सक्छ तर त्यस्ता भोलहरूका कारणले पानी दूषित हुँदा त्यसबाट हुने सडकट आखिरमा मानिस आफैले भोग्नु पर्ने हुन्छ ।

कतिपय मिलहरूमा यन्त्रहरूलाई चिसो पार्न पानीको प्रयोग गरिन्छ । त्यसबाट निकासमा पठाइने पानी बाहिरको प्राकृतिक स्रोतबाट आएको पानीभन्दा अलि तातो हुन्छ । त्यसैले सामान्य तातो पानी खान र त्यस्तो पानीमा बस्न नसक्ने जीवाणु एवम् माछाहरू मर्न सक्छन् ।

पानीसँग सम्बन्धित अरु पनि समस्याहरू हुन सक्छन् । तीमध्ये खानेपानीको अभाव एउटा हो । पानीको परिमाण कम हुनु, भएको पानी दूषित हुनु र खेर जाँनु वास्तवमा समस्या नै हो ।

क्रमशः

००६

(४)

त्यसै गरी अर्को समस्या हो - बाढी । नदीमा पानीको बहाव धेरै हुन गई वरपरको घरखेतसम्म पानी बग्न सक्छ । यसको खास कारण हो - वर्षाको पानी जमिनभित्र रसाएर जानुभन्दा भलका रुपमा बगनु । त्यसो हुनुको कारण जमिनमा हरियाली कम भई माटो सुक्खा र कडा हुनु हो ।

प्रश्नहरू:

- क) अम्लीय वर्षा कसरी हुन्छ ?
- ख) रसायन मिसिएको भोलले मानिस कसरी सडकटमा पर्छन् ?
- ग) जमिन सुक्खा हुनुको कारण के हो ?
- घ) पानीसँग सम्बन्धित समस्याहरू के के हुन् ?
- ङ) 'अम्लीय' र 'कीटाणु' शब्दको अर्थ लेख्नु होस् ।

१०. तलको अनुच्छेद पढी मुख्य मुख्य पाँच बुँदा टिपोट गर्नु होस् :

५

कुनै पनि आन्दोलनलाई मार्ग दर्शन गर्ने निश्चित विचार, सिद्धान्त र प्रतिबद्धताको आवश्यकता पर्छ । अहिले महिला अधिकार र समानताका लागि हिंसा र अशान्ति होइन, सम्झौताको आन्दोलनबाट समाधान खोज्नु पर्छ । महिलामाथि नकारात्मक रुपमा पारिएको सामाजिक प्रभावलाई परिवर्तन गराउनु पर्दछ । प्रत्येक महिलाले आफूमाथि परेको अन्याय, अत्याचार र शोषणबाट आफ्नो हक, अधिकार र कर्तव्यप्रति सचेत हुने अभियानमा निरन्तर वैचारिक र व्यावहारिक रुपमा लागि रहनु नै 'नारीवाद' हो । यो अभियानमा महिला मात्र होइन, पुरुषहरू पनि सम्मेल भएर सहयोग गर्नु आवश्यक छ । महिलाहरू आफै उत्पीडनको सिकार भएका हुन्छन् । उनीहरूले अत्याचार र शोषणको भुक्तमान सहेका हुन्छन् भने पुरुषहरूले महिलामाथि परेको त्यो शोषण अनुभूत गरेका हुन्छन् तर त्यो शोषण र भुक्तमानका कारक पुरुषहरू होइनन् । त्यसको कारक भनेको हाम्रो सामाजिक संरचना हो जसका आधारमा मूल्य र मान्यताहरू निर्धारित भएका छन् । समाजले महिला र पुरुषलाई लैङ्गिक विभेदका नाममा उनीहरूका जिम्मेवारी र दायित्व पनि फरक फरक बनाइ दिएको छ, जसले महिलाहरूमाथि सधैं गलत प्रभाव पारि रहेको छ तर नारीवादी आन्दोलन भनेर आज पूर्वीय र पश्चात्य जगतमा प्रशस्त भनाइहरू सुन्ने गरिन्छ र नारीवादलाई भिन्न भिन्न रुपमा बुझ्दै र बुझाउँदै आएको पनि पाइन्छ ।

११. कुनै एक प्रश्नको उत्तर लेख्नु होस् :

५

- क) आफ्नो घरमा बिजुलीको लाइन जडान गरि दिन अनुरोध गर्दै स्थानीय विद्युत् प्राधिकरण कार्यालयलाई सम्बोधन गरी एउटा निवेदन लेख्नु होस् ।
- ख) मारुती यातायात प्रा. लि. ले हालै सञ्चालनमा ल्याएका नयाँ रात्रि डिलक्स बसहरूको प्रचारका लागि प्रकाशित गर्ने विज्ञापन लेख्नु होस् ।

१२. आफू सहभागी भएको कुनै एउटा कार्यक्रमका सबै कुरा समेटी १५० शब्दसम्मको प्रतिवेदन लेख्नु होस् ।

५

अथवा

'बोक्सीको आरोपमा महिलामाथि हुने दुर्व्यवहार' शीर्षकमा १५० शब्दसम्मको टिप्पणी लेख्नु होस् ।

क्रमशः

(५)

००६

१३. तल दिइएका मध्ये कुनै एक शीर्षकमा २५० शब्दमा नघटाई निबन्ध लेख्नु होस् : १०

- क) राष्ट्र निर्माणमा सञ्चार माध्यमको भूमिका
- ख) नेपालका प्राकृतिक सम्पदाहरू
- ग) मलाई मन पर्ने पुस्तक

१४. 'एक त्रिहान' उपन्यासको तल दिइएको अंश पढी सोधिएका प्रश्नहरूको उत्तर दिनु होस् : २x५=१०

“मलाई पनि थाहा छ युगको गति, स्वतन्त्रताको महत्त्व र मानव इच्छाको कुरा । तर म स्वतन्त्रताको नाउँमा जसले जोसँग जस्तो पनि प्रेम गरेर हिँडेको हेर्न चाहन्नँ । प्रेमको पनि महत्त्व हुन्छ, उसका निमित्त पनि फुक्का र बन्धनको लेखाजोखा हुन्छ, मापदण्ड हुन्छ, सीमारेखा हुन्छ, विधान हुन्छ, सुपात्र र कुपात्र हुन्छ । यी सब कुरालाई, बाटोलाई, तबरलाई नाघेर मानिस हिँड्न सक्तैन, पाउँदैन । त्यसैले जीवनमा अभिभावकहरू हुनु बेसै छ, यो सौभाग्यको कुरा हो र अभिभावकहरूले यस कुराको ख्याल विचार राम्ररी पुर्‍याउनु पर्छ ।” शिवनारानले बडो गम्भीर भएर भने ।

“दाइले ठिक भन्नु भयो, म पनि दाइको यो विचारको स्वागत र समर्थन गर्दछु ।” पुननारानले हर्ष प्रकट गर्दै भने । शिवनारानले फेरि हर्षनारानलाई ताकेर भने- “अहिले तिमीले कसैकी स्वास्नी नबनेकी, प्रेमिका नबनेकी र बुढी तथा बच्ची भएर बेजोडा नभएकी जो कोही स्वास्नी मान्छेसित प्रेम गर्न सक्तछौ, ल्याउन सक्तछौ, यसमा म कति बिघ्न बाधा नगरीकन तिमीलाई पुरा स्वतन्त्रता दिन सक्तछु ; तर त्यसो नभईकन तिमीले कसैकी स्वास्नी, आमा, प्रेमिकालाई फकाएर वा उडाएर ल्यायौ भने त्यसलाई म प्रेम वा स्वतन्त्रता कहिल्यै भन्दैनँ । त्यो सरासर बदमासी हो, चोरी हो, डकैती हो ।”

प्रश्नहरू:

- क) माथिका अनुच्छेदका आधारमा शिवनारानमा प्रेम सम्बन्धी के कस्तो दृष्टिकोण रहेको पाइन्छ ? लेख्नु होस् ।
- ख) माथिका अनुच्छेदमा मान्छेको के कस्तो स्वतन्त्रताको समर्थन र के कस्तो स्वतन्त्रताको विरोध गरिएको छ ? प्रष्ट पार्नु होस् ।

१५. कुनै दुई प्रश्नको उत्तर दिनु होस् : २x५=१०

क) तलको कवितांश पढी सोधिएका प्रश्नहरूको एक, दुई वाक्यमा उत्तर दिनु होस् :

शताब्दी शताब्दीअगि

भगडालु, ईर्ष्यालु वन मानुष तिमीलाई
माया र सहअस्तित्वको अँगालोमा बाँधी
आफ्नो ओडारको छानुमुनि भित्र्याएकी थिएँ
जसरी आज तिमी
दाइजोको लावालस्करसँग घुम्तोभित्र लुकाई
पशुलाई जस्तै रुवाउँदै भित्र्याउने गछौ
त्यसैले तिमी यति विमुख नहोऊ ।

क्रमशः

००६

(६)

प्रश्नहरू:

- अ) शताब्दीअगि पुरुष कस्ता थिए ?
 - आ) 'माया र सहअस्तित्वको अँगालोमा बाँधी' भन्नुको तात्पर्य के हो ?
 - इ) आजका पुरुष कस्ता छन् ?
 - ई) यहाँ तिमी अर्थात् पुरुषलाई किन विमुख नहुन अनुरोध गरिएको हो ?
 - उ) यस कवितांशको मूल आशय के हो ?
- ख) तलको कथांश पढी सोधिएका प्रश्नहरूको एक, दुई वाक्यमा उत्तर दिनु होस् :

किसानहरू सबै कुरा सहन सक्छन् परन्तु वस्तुलाई अर्काले दया छोडेर कुटेको सहन सक्दैनन् । बिउबाट धपाइन्जेल त गुमाने केही बोलेको थिएन, परन्तु जब कुट्न लाग्यो अनि गुमानेको रिसको सीमा रहेन । असार महिनाका दिनभर जोत्नु पर्ने गोरु, उसमाथि पसेका मात्र थिए, उति नोक्सान गरेका थिएनन् । जुरुक्क उठेर भन्थी- "बिउ नोक्सानी गरेको छ भने अर्मल ले, असारका गोरु किन कुट्छस् ए धनजिते !"

प्रश्नहरू:

- अ) माथिको कथांश कुन कथाको कुन सन्दर्भमा आएको हो ?
 - आ) किसानहरूको स्वभाव कस्तो हुन्छ ?
 - इ) गुमानेलाई रिस उठ्नाको मुख्य कारण के हो ?
 - ई) असार महिनामा किन गोरुको विशेष महत्त्व हुन्छ ?
 - उ) यस प्रसङ्ग भन्दा पछाडि लगत्तै कुन कथा सन्दर्भ आउँछ ?
- ग) तलको निबन्धांश पढी सोधिएका प्रश्नहरूको एक, दुई वाक्यमा उत्तर दिनु होस् :

एक केजी मासु उत्पादन गर्न १० केजी शाकाहारी भोजन खपत हुन्छ अर्थात् एक धनी मांसाहारीले १० गरिब शाकाहारीको खाना हसुर्छ । धनी र सम्पन्न वर्गकै इन्धन, उर्जा र आहारामा गरिबहरूले पिल्सिनु पर्ने र भोकमरी बेहोर्नु पर्ने स्थिति खडा भएको छ । यसको दोष भूमण्डलीय उष्णता (ग्लोबल वार्मिङ) मा थोपर्ने प्रवृत्ति पनि छ । जे होस्, भोलिको सङ्घर्ष भोकमा आधारित हुने कुरालाई यत्तिकै लकार्न भिल्दैन । त्यसैले, नेगेस, मौरिटानिया, हाइटी र इन्डोनेसियामा भोकबाट क्रान्तिले जन्म लिन थालेको तथ्य समाचारमा सुनि सकेका छौं ।

प्रश्नहरू:

- अ) मांसाहारका कारणबाट पर्ने खाद्य असर के हो ?
 - आ) गरिबहरू के कारणले भोकमरी बेहोर्नु पर्ने अवस्थामा पुग्दछन् ?
 - इ) भोलिको सङ्घर्ष भोकमा आधारित हुन्छ भन्नुको कारण के हो ?
 - ई) यस अनुच्छेदको मुख्य आशय के हो ?
 - उ) भूमण्डलीय उष्णता (ग्लोबल वार्मिङ) भन्नाले के बुझिन्छ ?
१६. 'नेपाल अत्यन्त सुन्दर देश हो' भन्ने भनाइप्रति 'मेरो देश' कविताका आधारमा प्रतिक्रिया लेख्नु होस् ।

-♦-